

نشرت بنیاد آستان قدس

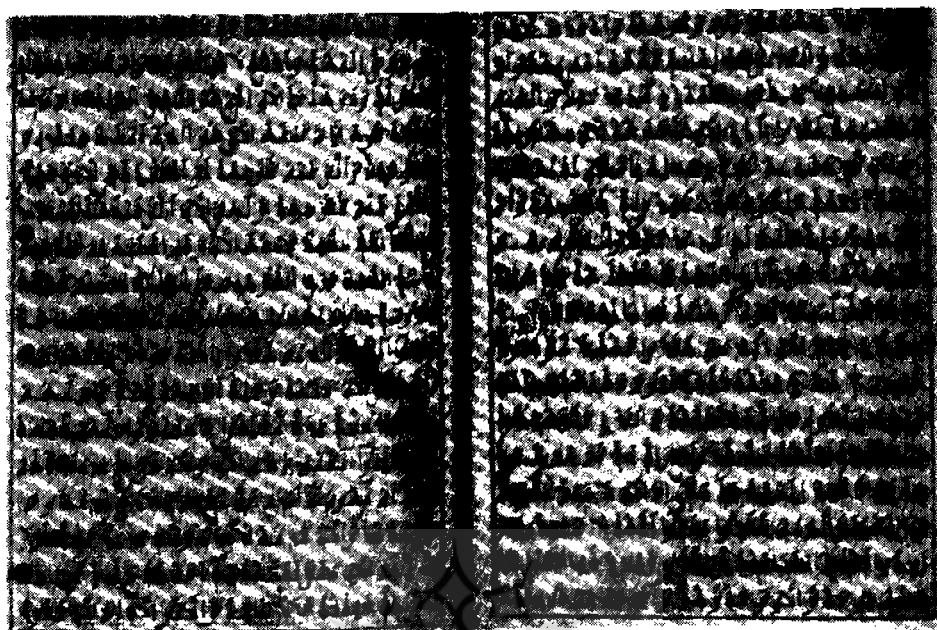
مصحف بابری

در کتابخانه آستان قدس رضوی مصحفی هست بخطی غریب و ناشناخته، وقتی شاه سلطان حسین صفوی که هم پیش از وقف و هم پس از وقف چندین بار در تاریخهای مختلف مهر خورده و باصطلاح وارد عرض شده و نخستین تاریخی که بر روی برگ اول آن دیده میشود و متضمن تعریف و توصیف نسبی مصحف شریف نیز هست بشرح ذیلست:

«مصحف مجید، قطع کوچک، کاغذ کشمیری مجدول، مذهب، جلد تیماج، کنج و ترنج دار بخط کوفی [.....] (۱) دولتخانه مبارکه که بتاريخ ۵ شهر جمادی الاولی سنه ۱۱۱۴ در کتابخانه ضبطی جمع شد»
(محل مهر ناخوانا)

خط اختراعی ناشناس، تحریر نیمه اول قرن دهم هجری، کاغذ نخودی نازک کشمیری آهار مهره دار و مجدول کتابت دو صفحه اول و فواصل جداول بطلای کمرنگ، سر سورهها مطلا، جلد تیماج ضربی قهوه‌یی، عدد اوراق ۲۶۵، هر صفحه ۱۷ سطر، ۷۸ × ۱۲۵ × ۹ شماره ۵۰، در یکی از دفعاتی که نسخه داخل عرض شده مهر بازدید روی رقم کاتب خورده و قسمتی از آن که باقیست ناخواناست.

این مصحف شریف سالیان دراز است که در تالار نفائس کتابخانه آستان قدس بنمایش گذارده شده است و باوجود آنکه همهساله گروهی از دانشمندان ایرانی و ممالک اسلامی و غیر اسلامی در ضمن تماشای نفایس تالار مذکور قرآن مزبور را هم دیده اند خط آنرا شناخته اند.

دو صفحه از قرآن باری

بر حسب اظهار رئیس محترم کتابخانه آقای او کتایی عکس یکی دو صفحه ازین مصحف به طهران و اروپا و آمریکا نزد خط‌شناسان فرستاده شده است و باز متخصصین فن موفق بشناسائی آن نشده اند .

در آن اوقات مرحوم دکتر قاسم غنی يك آیه از انجیل را که بهزار خط رایج و متروک و مرده و زنده نوشته شده و در انگلستان گراور کرده بودند، بدست آورده و در اختیار ریاست کتابخانه قرار داد، و ایشان پس از مدت‌ها صرف وقت باین نتیجه رسیدند که خط مصحف مزبور با هیچیک از آنها تطبیق نمیکند،

دلیل مجاهدت و ممارست ایشان در شناسایی خط مزبور همین بس که در مطابقه آیات و سور این نسخه با قرآن مجید، مفتاح حروف آنرا هم بدست آورده اند که کلیشه آن بنظر خوانندگان گرامی میرسد.

قرب‌تر از این خط غریب، عبارت و قفنامه شاه سلطان حسین است، که آثار انحطاط و تدنی و زوال مرگبار دولت دویست‌ساله صفوی از آن هویداست، چه که‌وی و علما و دانشمندان دستگاه پرعرض و طول وی کاغذ کشمیری رایج عصری و خط غیر کوفی و کاتب صد و هفتاد هشتاد سال پیش از روزگار خود را نشناخته و مصحف مزبور را بخط یکی از ائمه معصومین صلوات‌الله‌علیهم اجمعین تشخیص داده اند، چنانکه ذیلا ملاحظه خواهید کرد:

ن د ذ و م س ه ی ص
 ل ل ل ل ل ل ل ل ل ل ل ل

ب ج ر ع ب م ت ج ع
 ل ل ل ل ل ل ل ل ل ل ل ل

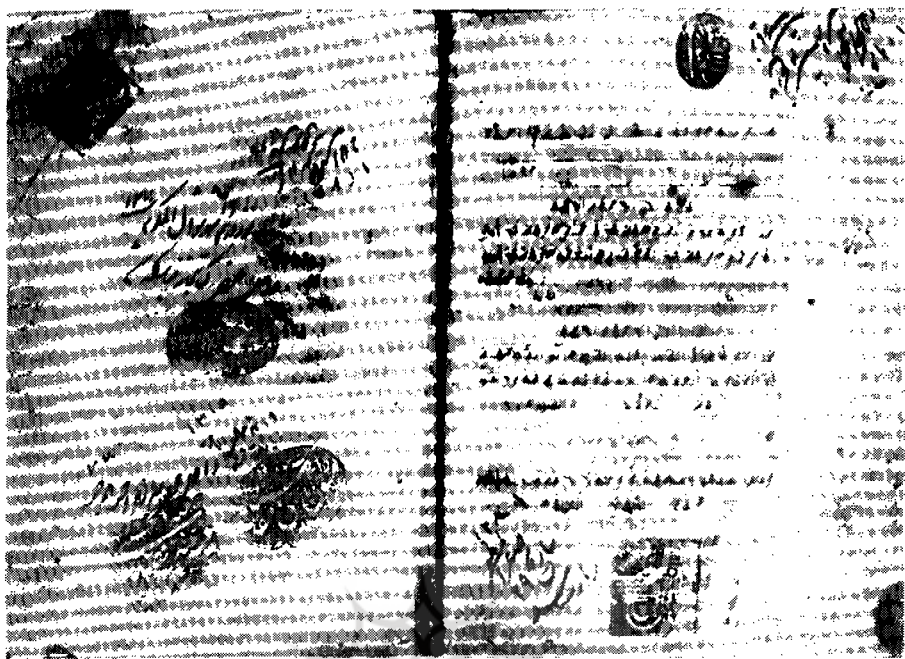
ایہ احلمہ
 انی علم

مفتاح قرآن باری کہ اخیرا کشف شدہ است

صورت و قفنامہ شاہ سلطان حسین صفوی :

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الواقف على السرائر المطلع على الضامير و الصلوة والسلام على سيدنا محمد اشرف الاوائل والا واخر وعلى آله الموقوف على ولائهم غفران الكباير والصغايير. و بعد غرض از تنميق اين كلمات بصدق نيت حقيق آنست كه كمترين كلب آستان اميرالمومنين تراب عتبه ائمه معصومين سلطان حسين صفوى موسوى حسيني وقف موبد و حبس مخلد نمود اين مجلد قرآن مجيد منسوب بيكي از ائمه معصومين صلوات الله عليهم اجمعين را باين نهج كه كتابدار سركار فيض آثار امام مومنان و مقتداى كون و مكان قره العين سيد الورى ثامن ائمه الهدى ابوالحسن على بن موسى الرضا عليه الصلوة والتحيه والثنا در كتابخانه آن امام معصوم آنرا ضبط نموده هريك از زوار گرام آن مضجع منور و مرقد مطهر كه بكتابخانه مبارك مزبور وارد شوند و اراده نمايند بزيارت و تقبيل خط مبارك آنحضرت مشرف شوند و اگر بتوانند خواند در كتابخانه مبارك تلاوت نمايند و از آنجا بيرون نيرند. وقفا صحيحا شرعيا لازما موبدا سخلدا بحيث لايباع ولا يوهب ولا يورث ولا يرهن الى ان يرث الله الارض ومن عليها وهو خير الوارثين تغييردهنده وقف مزبور بلغت ابدى و سخط سرمدى گرفتار

صفحه آخر قرآن که دارای مهرها و نوشته‌های مختلف است

گردد، و كان ذلك في شهر جميدى الثانيه من شهر سنه تسع عشرة و مائه بعد الالف من الهجرة النبويه على مهاجرها الف صلواة و سلام و تحية»

خط باری :

ظهير الدين محمد بابر پادشاه بن عمر شيخ بن سلطان ابوسعيد بن محمد بن ميرانشاه بن امير تيمور گورکان از سلاطين بزرگ و نامدار و نوادر روزگار بوده و موسى سلسله تيمورى هندست .

کتاب نفيس توزک باری بر فهم و فراست و عقل و کياست اين پادشاه بهترين گواهدست. و ابوالفضل علامی در تعريف کتاب مزبور مینويسد که : « دستور العمليست بجهت فرمانروايان عالم، و قانونيست در آموختن اندیشه‌های درست و فکرهای صحيح برای تجربت پذيران و دانش آموزان روزگار ».

ولادت وی در ششم محرم سال ۸۸۸ واقع شده و در روز شنبه پنجم رمضان سال ۸۹۹ در اندجان از ولايت فرغانه بر تخت سلطنت موروثی نشست.

مدت سی و سه سال در اندجان و بدخشان و کابل و کاشغر سلطنت کرد، و از سال ۹۱۰ تا ۹۳۲ پنج‌نوبت به هندوستان لشکر کشيد تا بار پنجم با دوازده هزار سوار در موضع پانی پت با سلطان ابراهيم لودی که یکصد هزار سوار با خود داشت، مصاف داد ، و بروی غالب آمد.

درین نبرد سلطان ابراهیم با شش هزار سوار کشته شدند، و سلطنت هندوستان از آنروز (صبح جمعه هفتم رجب ۹۳۲ هـ.) به بابر پادشاه تعلق گرفت.

ظهیرالدین محمد بابر پادشاه در پنجاه ساله آخر دوران حیات پرماجرایی خویش که سلطنت هندوستان را داشت (۹۳۲ - ۹۳۷ هـ.) قواعد و قوانینی از خود بیادگار گذاشت که اسلاف وی نیز از آن تبعیت کردند.

وی علاوه بر توزک بابری که وقایع و سوانح دوران سلطنت خود را در آن نوشته است، کتابی در کلام و فقه حنفی مبین نام بزبان ترکی جغتائی بنظم آورده و رسایی در عروض تالیف کرده و اشعار خوبی بفارسی و ترکی دارد، و رساله والدیة ناصرالدین عبدالله احرار نقشبندی را بنظم آورده است،

ولی یکی از کارهای وی که جنبهٔ تفنی داشته و قبول عامه نیافته، اختراع خط بسیار دشوار بابری است که نخستین بار بدان مصحفی نوشته و به مکه معظمه فرستاده است.

ملا عبدالقادر بداونی در ترجمهٔ میرعبدالحی مشهدی آورده است که:

«چندگاهی صدر پادشاه غفران پناه (همایون بن بابر پادشاه) و برادرش میرعبدالله قانونی از جمله ندیمان خاص و اهل اختصاص بود، و هر دو برادر بتقوی و طهارت و نظامت متصف بودند، میرعبدالحی خط بابری را که بابر پادشاه اختراع نموده و مصحف بآن نوشته، به مکه معظمه فرستاده، و اثری از آن خط امروز باقی نیست. خوب میدانست،

در تذکرهٔ میرعلاءالدوله (۱) نوشته که: میر مذکور اکتساب حیثیات فرموده، خط مشکل نویس بابری را کسی زودتر و خوبتر از او یاد نگرفته،

و میرزا عبدالله کوکه (۲) در حاشیهٔ آن نوشته که: «از هیچ علمی بهره ندارد، هنری دارد اینست که خط بابری را هم خوب نمیداند».

باتوجه بسوابق مذکور و قرائن و امارات موجود از قبیل کاغذ کشمیری و تذهیب هندی و کتابت چهارصد و پنجاه ساله و غرابت خط و دشواری نویسی آن بتشخیص بنده و بدون شك و تردید این قرآن بهمان خط بابری نوشته شده است. و برای اینکه هویت آن از حیث خط مشخص باشد، باید آنرا مصحف بابری نامید.

مآخذ: اکبرنامه، ج ۱ ص ۸۷ و ۱۱۸، طبقات اکبری، ج ۲ ص ۲۷ - ۲۸، منتخب التواریخ بداونی، ج ۱ ص ۳۴۳ و ج ۳ ص ۲۳۸، نفائس المآثر بنقل بداونی، توزک بابری، مآثر رحیمی، ج ۱ ص ۵۱۵، مقالات الشعرا، ص ۲۳۹ - ۲۴۰.

۱ - میرعلاءالدوله کامی قزوینی مولف تذکرهٔ نفائس المآثرست.

۲ - میرزا عزیز کوکه مخاطب به خان اعظم از امرای اکبرشاهی است.